ବିନ୍ଦୁ ବିମର୍ଶ
Bindu Bimarsha
ISSN NO: 3049-2807(O)
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂଖ୍ୟା ॥ ଏପ୍ରିଲ୍ - ଜୁନ୍ ୨୦୨୬
VOLUME NO: II, ISSUE NO: II ॥ APRIL—JUNE 2026

ଅପ୍ରାପ୍ତିରେ ସରଦେଇ ଓ ନାଟକ ଆହେ ନୀଳଶଇଳ : ଏକ ଆଲୋଚନା

ପ୍ରଜ୍ଞା ପରମିତା ପାତ୍ର
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗବେଷିକା, ଗରୁଆଳ, ଯାଜପୁର, ଓଡ଼ିଶା, ୭୫୫୦୦୯

Date Of Submission: 18–01-2026
Date Of Publication: 14-04-2026

ABSTRACT ॥ ପ୍ରଜ୍ଞା ପାତ୍ର

ସେଦିନ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗୌଣ ଚରିତ୍ର ଭାବେ ଗଢ଼ା ସରଦେଇ ଚରିତ୍ର ହୋଇପାରିଛି ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଓ ସର୍ବକାଳୀକ । ସେ ଏକସଙ୍ଗେ ବୈରାଗୀ ଓ ପାରିବାରିକ, ସ୍ୱାଭିମାନୀ ପାଇକ ବଧୂ ଓ ଅସହାୟା । ତା'ର ଜନ୍ମ ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ମହାନତା ବୃଦ୍ଧି, ମାତ୍ର ସେ ରାଜୁତି କରିଛି କାହାଣୀରେ । ସେ ହୋଇଯାଇଛି ନାଟକରେ ନାୟିକା, ଦେବୀ ସ୍ୱରୂପା । ସରଦେଇ ଚରିତ୍ରଟିର ଅପ୍ରାପ୍ତିରେ ହିଁ ଜୀବନ ଚାଲିଯାଇଛି, ପ୍ରତିବଦଳରେ ସେ ପାଇଛି କେବଳ ନିନ୍ଦା, ଅପବାଦ, ଲାଞ୍ଛନା ! ନା ସେ ପାଇପାରିଛି ସ୍ୱାମୀ ସୁଖ ? ନା ସ୍ନେହ ପ୍ରେମ ? ନା ସେ ପାଇଛି ସହାନୁଭୂତି? ନା କୁଳବଧୂର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ? ନା ସୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ମନଭରି ଦେଖିପାରିଛି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ? ନା ସେ ବାଢ଼ିପାରିଛି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଖରେ ଅଭିଯୋଗ ? ଖାଲି ଆଶା ଆଶାରେ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଛି । ଏଣୁ 'ଅପ୍ରାପ୍ତିରେ ସରଦେଇ ଓ ନାଟକ ଆହେ ନୀଳଶଇଳ' ଯଥାର୍ଥତା ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଛି ।

ARTICLE NUMBER: BB-II-II-2026-02

ORC ID: 0009-0000-7626-5097

DOI: 10.64647/bb.vol.2.issue.2.2026.2

E-MAIL: prajnaparamita684@gmail.com

REVIEW STATUS: Double-Blind Peer Reviewed

LANGUAGE OF THE ARTICLE: Odia

TYPE OF ARTICLE: Analytical Research

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :
ଆହେ ନୀଳଶଇଳ, ସରଦେଇ ଚରିତ୍ର, ଶଙ୍କର ତ୍ରିପାଠୀ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଐତିହାସିକ ନାଟକ, ପାଇକ ସଂସ୍କୃତି, ଜଗନ୍ନାଥ ଭକ୍ତି, ନାରୀ ଜୀବନ, କରୁଣ ରସ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟସାହିତ୍ୟ

'କାବ୍ୟେଷୁ ନାଟକଂ ରମ୍ୟମ୍' । କାବ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ମଧ୍ୟରେ ନାଟକ ହେଉଛି ରମଣୀୟ । ଏହାକୁ ଶିକ୍ଷିତଠାରୁ ମୂର୍ଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଆଦର କରନ୍ତି । ନାଟକ ଏକ ନାନ୍ଦନିକ କଳା ହେଲେ ମଧ୍ୟ କେବଳ ମାତ୍ର ଆନନ୍ଦ ପରିବେଷଣ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହାରି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଶିଳ୍ପ ଚେତନା ଏବଂ କଳା ମାନସର ଏକ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପ ଫୁଟି ଉଠିଥାଏ । ଏହି କାରଣରୁ ନାଟକ ଓ ତାହାର ଅଭିନୟକୁ ଜାତୀୟଜୀବନର ମୁକୁର ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ନାଟ୍ୟକାର ଶଙ୍କର ତ୍ରିପାଠୀ ଅଶୀପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର ଏକ ପରିଚିତ ନାମ । ତାଙ୍କ ନାଟକରେ ନାରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଓ ଅସହାୟତା ସହ ନାରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା, ଜାତି ତଥା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସମସ୍ୟା ଏବଂ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଅବକ୍ଷୟର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତାଙ୍କ ନାଟକ ମଧ୍ୟରେ, ପୃଥିବୀ ଶରଶଯ୍ୟା (୧୯୮୩), ସ୍ୱୟମ୍ବର (୧୯୮୮), ଶୁଣିବା ହେଉ ଏ କାହାଣୀ (୧୯୮୭) କାବ୍ୟ ପୁରୁଷ (୧୯୯୩), ଗାନ୍ଧୀ ଭୂମିକାରେ (୧୯୯୫),ରାବଣ ଛାୟା (୨୦୦୧), ବାଘବକ୍ରୀ ଖେଳ(୨୦୦୨),ମୋହ (୨୦୦୬), ନିଜଠୁ ନିଜର ଦୂରତା (୧୯୯୭), ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପତନର ବେଳ, ଗୋପୀସାହୁର ଦୋକାନ ପ୍ରମୁଖ । ନାଟକ 'ଶୁଣିବା ହେଉ ଏ କାହାଣୀ' ପାଇଁ ସେ ୧୯୯୪ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପୁରସ୍କାରରେ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ନାଟକ 'ଆହେ ନୀଳଶଇଳ' ଶଙ୍କର ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ପ୍ରତିମା ହୋତାଙ୍କ ଯୁଗ୍ମ ସୃଷ୍ଟି । ଏହା ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଐତିହାସିକ ଭକ୍ତି ଉପନ୍ୟାସ 'ନୀଳଶୈଳ'ର ନାଟ୍ୟରୂପ । ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତି ଏହାର କଥାବସ୍ତୁ ପାଇଁ ମାଦଳାପାଞ୍ଜିକୁ ଆଧାର ଭାବେ ନେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ସଫଳ ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ ଇତିହାସ ନୁହେଁ, ସର୍ବକାଳୀକ ସତ୍ୟର ଆବେଦନ କେବଳ । ଏଥିରେ ଇତିହାସ ଠାରୁ କଳ୍ପନା ବା ରଚନାଧର୍ମିତା ହିଁ ମୁଖ୍ୟ ।

ନାଟକ 'ଆହେ ନୀଳଶଇଳ' ସ୍ୱର୍ଗତ ବିଜୟ ଦାସଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ପୁରୀ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ପ୍ରଥମ କରି ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପରେ ପରିଚିତ କଳାକାରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଅଭିନୀତ ହେବା ପରେ ବେଶ ଲୋକପ୍ରିୟତା ସାଉଁଟି ପାରିଥିଲା । ଏହି ନାଟକ ଭଗବାନ ପାଇଁ ଭକ୍ତର ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ସହ ଉତ୍କଳୀୟ ଜଗନ୍ନାଥପ୍ରାଣର ପ୍ରମାଣିକତା ବହନ କରେ । "ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଜୀବନର ସଂଘର୍ଷମୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଆଧାରିତ କରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା 'ଆହେ ନୀଳଶଇଳ'

BINDU BIMARSHA
CC BY NC

ନାଟକରେ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିର ଅପରାଜେୟ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ଆଲେଖ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ ହିଁ କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ । ଏକାଧିକ ବୈଦେଶିକ ଶକ୍ତିର ଆକ୍ରମଣ, ଶତ ଅନ୍ତର୍ବିପ୍ଳବ ସତ୍ତ୍ୱେ ଐତିହ୍ୟର ପ୍ରାଣସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଛନ୍ତି, ମ୍ଳେଚ୍ଛ କବଳରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମୁକ୍ତକରି ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ସହଂତିକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରିବା ନିମିତ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ନିଃସଙ୍ଗ ଓ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସଂଘର୍ଷ କରିଛନ୍ତି ।” [i](୧)

ନାଟକରେ ଚରିତ୍ର ଗୁରୁତ୍ୱ : ନାଟକରେ କଥାବସ୍ତୁ ପରେ ଚରିତ୍ରର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ କଥାବସ୍ତୁ ଗତିଶୀଳ ହୁଏ । “କଥାବସ୍ତୁ ନାଟକର ଶରୀର ହେଲେ, ଚରିତ୍ର ଏହାର ପ୍ରାଣ ସ୍ୱରୂପ । ଚରିତ୍ର ବିନା ଘଟଣା–ସମୂହ ପ୍ରାଣହୀନ ।”[ii](୨) ସେହିପରି ଭାବେ କଥିତ ନାଟକରେ ସତରଜଣ ପୁରୁଷ ଓ ଚାରିଜଣ ମହିଳା ଚରିତ୍ରର ଉପସ୍ଥାପନା ହୋଇଛି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ, ଲଳିତା ପାଟଦେଇ, ତକି ଖାଁ, ରିଜିଆ, ବକ୍ସି, ଭାଗୀରଥି କୁମାର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପରମଗୁରୁ, ଷଣ୍ଢ ସୁଆର, ବଡ଼ ପରିଚ୍ଛା, ସାନପରିଚ୍ଛା, ଅମିନ ଚାନ୍ଦ, ଜଗତ ସେଠ, ମୁରାଦ ଅଲ୍ଲୀ ଆଦି ଐତିହାସିକ ଚରିତ୍ର ହୋଇଥିଲା ବେଳେ ଜଗୁନି ଓ ସରଦେଇ ହେଉଛନ୍ତି କାଳ୍ପନିକ ଚରିତ୍ର ।

ସର ଦେଇର ଜନ୍ମଜାତକ : ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଏକ କାଳ୍ପନିକ ଚରିତ୍ର ତଥା ଗୌଣ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି ସରଦେଇ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ଏହି ଚରିତ୍ର ସୃଷ୍ଟିର ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବଳ ମୁଖ୍ୟଚରିତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ମହାନତାବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ । ମାତ୍ର ଅଜାଣତରେ ମହାନ୍ତି ଏହି ଚରିତ୍ର ପ୍ରତି ବେଶି ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ହୋଇପଡିଛନ୍ତି । ‘ନୀଳଶୈଳ’ରେ ସରଦେଇ ମୃତ୍ୟପରେ ‘ନୀଳାଦ୍ରି ବିଜୟ’ ଲେଖିବା ପାଇଁ ମହାନ୍ତି ଚାହିଁନଥିଲେ ବୋଲି ସେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ‘ନୀଳାଦ୍ରି ବିଜୟ’ ଉପନ୍ୟାସର ଭୂମିକାରେ –“ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ କିପରି ବା ବୁଝାଇବି “ସରଦେଇ” ମୃତ୍ୟୁପରେ, ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରିକ୍ତ, ମୋର ସୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ନୀରବ ! ”[iii] (୩) କେବଳ ମହାନ୍ତି କାହିଁକି ଏହି ଉପନ୍ୟାସର ପାଠକ ମଧ୍ୟ ସରଦେଇ କାହାଣୀରେ ବନ୍ଧାପଡେ, ଲୁହଝରାଏ । ନାଟକ ‘ଆହେ ନୀଳଶଇଳ’ରେ ସରଦେଇ ଏକ ଅଲୋଡ଼ା ଚରିତ୍ର । ଯାହାର ଭାଗ୍ୟ ତାକୁ କରିଛି ତଳିତଳାନ୍ତ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁକିଛି ଦେଇଛି, ପ୍ରତିବଦଳରେ ପାଇଛି ନିନ୍ଦା, ଅପମାନ, ନିଃସଙ୍ଗତା କେବଳ ।

ପାଇକ ବଧୂ ସର : “ତତ୍‌କାଳୀନ ଉତ୍କଳରେ ରଣଦୁନ୍ଦୁଭିରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ପାଇକପୁଅ ମଧୁଶଯ୍ୟା ଗୃହରୁ ହିଁ ପ୍ରଣୟିନୀ ନିକଟରେ ପ୍ରେମ ସମ୍ଭାଷଣ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବିଦାୟ ମାଗୁଥିଲେ । କେବଳ ଗୁଡିଏ ନିଷ୍ଫଳ ଆଶା ଆଉ ବେଦନା ବିଜଡ଼ିତ ବିଶ୍ୱାସକୁ ବକ୍ଷ ସଞ୍ଚିତ କରି ନିଃସହାୟ ସ୍ତ୍ରୀଟିଏ ସ୍ୱାମୀ କପାଳରେ ଚନ୍ଦନ ସିନ୍ଦୂର ଲଗାଇ, ଦୁବ ଅକ୍ଷତରେ ବନ୍ଦାପନା କରି ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ବିଦାୟ ଦେଉଥିଲେ । ଅନ୍ତହୀନ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ଟାଣି ଯୁଦ୍ଧରୁ ସ୍ୱାମୀ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶେଷ ସନ୍ତକ ରୂପେ ରକ୍ତଲଗା ଶିରିପା ଓ ଫରିଖଣ୍ଡା ଫେରି ଆସୁଥିଲା ।”[iv](୪) ଠିକ ସେଇଭଳି ପାଇକବଧୂ ସରଦେଇର ସ୍ୱାମୀ ବାସର ରାତି ନପାହୁଣୁ ଯୁଦ୍ଧର ଆହ୍ୱାନ ଶୁଣି ସମର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ପାଇକ ରକ୍ତର ଉଷ୍ମତା ସରଦେଇ ଦେହରେ ଶିହରଣ ଖେଳିଗଲା । ସ୍ୱାମୀକୁ ଚିତା ସିନ୍ଦୂର ଲଗାଇ ବନ୍ଦାପନା କରି ବିଦାୟ ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତା ମନରେ ଅଜଣା ଭୟ ମାଡି ଆସିଲା । ଚକ୍ଷୁ ଆଦ୍ର ଓ ଅନ୍ତରଆତ୍ମା ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ଉଠିଲା । କାରଣ ସେ ଜାଣିଥିଲା, ଯୁଦ୍ଧ ଡାକରାରେ ଯେଉଁମାନେ ଦିନେ ଘରୁ ଗୋଡ଼ କାଢି ଥାନ୍ତି ସେମାନେ ଆଉ ଫେରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ପରିପେକ୍ଷୀରେ ନାଟ୍ୟକାର ସରଦେଇ ମୁଖରେ ରାଜାଙ୍କୁ ପଚାରିଛନ୍ତି, ଯାହା ବେଶ ମାର୍ମିକ ହୋଇଉଠିଛି -

ସର : ଗୋଟେ କଥା ପଚାରିବି ? ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଇଁ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କରେ, ସେ କ’ଣ ଅଫେରା ବାଟର ବାଟୋଇ ହୋଇଯାଏ ?

ରାମଚନ୍ଦ୍ର : ତୁମେ କାହା କଥା କହୁଛ ?

ସର : ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କଥା- ରାଜାଙ୍କ ଡାକରାରେ ସେ ଯବନ ସହିତ ଲଢିବାକୁ ଗଲେ ଯେ ଗଲେ- ଆଉ ଫେରିଲେନି । ଫେରି ଆସିଲା ତାଙ୍କ ରକ୍ତ ଜୁଡୁବୁଡୁ ଶୀରିପା, ମାଳେ ଘାଗୁଡ଼ି । (କାନ୍ଦୁଛି)(୫)

ଯୁଦ୍ଧରେ ନିଜର ସୁନାର ସଂସାର ଉଜୁଡି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ ନକରି ରାଜା ଓ ଦେଶ ପାଇଁ ତାର ଚିନ୍ତା ଉଦ୍ରେକ ହୋଇଛି । ରାଜାଙ୍କୁ ପାଇକ ପୁଅ ବୋଲି ମନେକରି ଉଦୁଉଦିଆ ଖରାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଯାଚିଛନ୍ତି । ଯାହା ନାଟକର ଭାଷାରେ- ଶୁଣ, ଏ ଖରାବେଳେ ଯିବ କୁଆଡେ ? ତୁମେ ପାଇକ ନା ? ଇଏ ଆମର ପାଇକର ଘର । ଗଣ୍ଡେ ମୁହଁରେ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ ।(୬) ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ତକି ଖାଁର ସେନାପତି ମୁରାଦ ଅଲ୍ଲୀ, ଓ ତାର ଦୁଇ ଅନୁଚର କାଳିଆ ଓ ଶାମ୍ବା ରାଜାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡାରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାବେଳେ ସରଦେଇ ଆଗକୁ ଚାଲିଆସିଛି ଓ ଖଣ୍ଡାର ଆଘାତରେ ଆହତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇଛି । ଅନୁଚରମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ନେଇଯିବା ବେଳେ ସରଦେଇ ନିଜର ଆଘାତ ପ୍ରତି ଚିନ୍ତା ନକରି ଭଗବାନଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛି, ଯାହା ନାଟକରେ- “ହେ କାଳିଆ ଠାକୁରେ । ରାଜାଙ୍କୁ ସହାୟ ହୁଅ । ଯବନକୂଳ ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା କର । ଏତିକି ତୁମ ପାଖରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଗନ୍ନାଥେ...”[vii](୭) ପୁନଶ୍ଚ ବିଶୁନି ଓ ରାଉତ ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡଯନ୍ତ୍ର କରୁଥିବା ସନ୍ଦେହ କରି, ଘୋଡ଼ା ଥଳିରୁ ଜଗୁନି ଦ୍ୱାରା ଚିଟାଉ ଚୋରାଇ ଆଣିଛି ସରଦେଇ । ଯାହା ନାଟକରେ- “ଜଗୁନି, ମତେ ଲାଗୁଛି, ଏ ଦିଜଣ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଷଡଯନ୍ତ୍ର କରୁଥିଲେ । ପୁଣି ବୋଧେ ଲଢେଇଗୋଳ ଲାଗିବ । ଦେଶ ମଶାଣି ହେବ। ରାଜା ଲୁହାପଞ୍ଜୁରୀରେ ପଶି କଟକ ଚାଲାଣ ହେବେ ।”(୮) ପାଇକ ସ୍ୱାମୀ ପରି ସରଦେଇ ଏଠାରେ ଆତ୍ମସ୍ୱାର୍ଥକୁ ପଛରେ ପକାଇ ରାଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଛି । ଏହା କ’ଣ ତା ପାଇକ ବଧୂର ପ୍ରମାଣ ନୁହେଁ କି?

ମମତାମୟୀ ସର : ମାଆଟିଏ ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ସନ୍ତାନ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଉଥାଏ । ସନ୍ତାନର ଲୁହ ତା ପାଇଁ ଲହୁ । କେବଳ ସ୍ୱାମୀ କାହିଁକି ସନ୍ତାନ ପାଇଁ ମା ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଦେବତାଙ୍କ ସହ ଲଢ଼ିପାରେ । ଏପରି ଏକ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି ସରଦେଇ । ଏଠି ସେ ଦେଶକୁ ଭଲପାଇଛି, ଦେଶର ଲୋକକୁ ଭଲପାଇଛି ତଥା ସନ୍ତାନ ଭଳି ନିଜ

BY NC

ଅମୃତ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଦାନ କରିଛି । ସ୍ୱାମୀ, ଶାଶୁ, ଶଶୁର ଓ ଦିଅରର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମାଲକୁଦା ଗାଁ ଛାଡ଼ି ବାଲୁଗାଁ ପେଣ୍ଠରେ ଚଟିଘର କରି ରହିଛି । ଅନାଥ ହୋଇ ବୁଲୁଥିବା ଜଗୁନିକୁ ନିଜ ମା' ପରି ସ୍ନେହ ମମତା ଦେଇ, ଚଟିଘରେ ତାକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଛି । ଜଗୁନି ଭାଷାରେ - "ସେମିତି କହିବୁନି ସରଦେଇ । ତୋ ଛଡ଼ା ମୋର ଆଉ କିଏ ଆପଣାର ଅଛି କହିଲୁ ! ଅରକ୍ଷିତ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ ମତେ ନିଜର କରି କୋଳକୁ ଆଉଜେଇ ନେଇଛୁ । ମାଆର ସ୍ନେହ ଦେଇଛୁ । ତୁ ତ ମୋର ଦେଇ ନୁହଁ, ମାଆ..."[ix](୯) ଚଟିଘର ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ଆଣି ଜଗୁନି ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥାଏ । ବେଶ ସୁରୁଖୁରୁରେ ସେମାନେ ଚଳିଯାଆନ୍ତି, ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇ । ସ୍ନେହୀ ସରଦେଇ ଜଗୁନିକୁ ତାର ସାନ ଭାଇ ଭାବି ତାର ଭଲ ମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ତାକୁ ବୁଝାଏ । ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ, ଜଗୁନି! ଜଗୁନି! ବୋଲି ହୁରି ପକାଇଥାଏ । ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ଆସିଥିବା ଗ୍ରାହକମାନେ ସରଦେଇକୁ ଖରାପ ନଜର ପକାଇଲେ, ସରଦେଇର ଡାକରେ ଜଗୁନି ତତକ୍ଷଣାତ ଆସି ହଜାର ହୋଇଯାଏ । କେବେକେବେ ଜଗୁନିର ମନ ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ, ସେ କହେ-"କଣ କହିଲୁ ? ବିକଳରେ ? କ'ଣ ହେଇଛି ? ମତେ ଖୋଲିକି କହୁନୁ କାହିଁକି ? ଆରେ ମୁଁ ମରିନି, ବଞ୍ଚିଛି। ତୋ ଦେଇ ବଞ୍ଚିଥିଲା ଯାଏ, ତୋର ଅବସ୍ଥା କାହିଁକି ବିକଳ ହବ ?"[x](୧୦) ପିଲା ଯେତେ ବଡ଼ ହେଲେ ହେଁ ମାଆ ଲାଗି ତାର ପିଲା କୁନି । ମାଆଟିଏ କେବେ ଶରୀର ଛାଡିପାରେ ନିଜ ସନ୍ତାନକୁ ଏକା କରି? ଶରୀରର ଖଣ୍ଡେ ମାଂସପିଣ୍ଡ ପ୍ରତି ଭଗବାନ ମା ମନରେ ଏତେ ମମତା କେଉଁଠି ଆଣି ଭରିଦେଇଛନ୍ତି? ନିଜ ପେଟର ସନ୍ତାନ ନୁହେଁ, ସରଦେଇଠୁ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ଜଗୁନି, ତାର ପୁଅ, ତାର ସବୁକିଛି । ନାଟକର ଶେଷରେ ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାରେ ସରଦେଇ ଜଗୁନି ପ୍ରତି ଦରଦ, ବ୍ୟାକୁଳତା ବେଶ ମର୍ମଦାହ ହୋଇପାରିଛି ।" ମୁଁ ଯାଉଛିରେ ଜଗୁନି । ମହାରାଜ... ମୋ ଜଗୁନି ତମକୁ ଲାଗିଲା ।××[xi](୧୧)

ସ୍ୱାଭିମାନୀ ସର : ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଅସହାୟା ସରଦେଇ ନିଜର ସତୀତ୍ୱ ନ ହରାଇ, ପରିଶ୍ରମ କରି ପେଟ ପୋଷିଛି । କାରଣ ସେ ଜାଣିଛି କେହି ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟର ହାତ ବଢାଇବେ ନାହିଁ, ଓଲଟି ଟାହିଟାପରା କରିବେ । ପାଇକକୁଳ ବଧୂ ହୋଇ ଚଟିଘରର ମାଲିକିଆଣି ହେବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ଏଥିପାଇଁ ଦରକାର ଗୁଡ଼ାଏ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଓ ଦୃଢ଼ ମନୋବଳ । ଭଲରେ ହଉ କି ମନ୍ଦରେ ଭିକ୍ଷା ନ ମାଗି, ଖଟିଖାଇବା ନୀତିକୁ ଆପଣେଇ ନେଇଛି ସେ । ନାଟକରେ ଜଗୁନି ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଇ ଆଉ ଫେରିନି, ଏକା ସରଦେଇ ଉପରେ ଚଟିଘରର ଭାର, ସାମ୍ଭାଳି ଥିଲା ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ସରଦେଇ ବର୍ଷାପାଗରେ ବାହାର ଭିତର ହୋଇ ସାତଦିନ ହେଲା ଜରରେ ରୁଗୁଣ ହେଲାପରେ ଜଗୁନି ଆସି ପହଁଚିଛି ସପ୍ତାହର ସଉଦା ଧରି, ମାତ୍ର ସରଦେଇ ନିଜ ରୋଜଗାରକୁ ବେଶି ଗୌରବ ଭାବିଛି । ତେଣୁ ସେ ରାଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟକୁ ଲୋଭ କରିନି, ଜଗୁନିକୁ ନେଇ ପୁଣି ଚଟିଘର ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ପାଇଁ ଚାହିଁଛି । ଜଗୁନିକୁ ସେ କହିଛି - "ଆରେ.. ଯେବେଠୁ ରାଜାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଛୁ, ସେବେଠୁ ତୋ'ର ଆଉ ଘର ଆଡେ ନିଘା ନାହିଁ । କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ, କୋଉଠୁ ଆସୁଛୁ.. କିଛି କହୁନୁ । ଦେଖୁଛୁ ତ ମୋ ଅବସ୍ଥା । ତୁ ଟିକେ ନଜର ନଦେଲେ କୁଡ଼ିଆ ଘର, ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ କଥା କିଏ ବୁଝିବ । ଯାହା ଯେମିତି କରି କ'ଣ ଦି'ଟା ରୋଜଗାର ନକଲେ, ଚଳିବା କେମିତି ?"[xii](୧୨)

ବ୍ରତାଚାରୀ ସର : ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜରେ ବିଧବା ନାରୀର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ନାଟ୍ୟକାର ସରଦେଇ ଚରିତ୍ର ମାଧମରେ ଆମ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ନାରୀର ଇହକାଳ ପରକାଳ ର ଦେବତା ହେଉଛି ତାର ସ୍ୱାମୀ । ଏ ଜାତିର ବିଧବା ନାରୀ ବାରବ୍ରତ ତେର ପୂଜା ର ନିଷ୍ଠା ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସ୍ୱାମୀର ସ୍ମୃତି ଜୀବନ୍ତ କରି ରଖେ । ଇହକାଳ ରେ ପତିସେବାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ପରକାଳ ପାଇଁ ସେ ଅନ୍ତହୀନ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରେ । ଠିକ ସରଦେଇ ଯେପରି ଜୀବନର କାରୁଣ୍ୟମୟ ସ୍ମୃତି କୁ ନେଇ ସାରା ଜୀବନରେ ବିତାଇଦେଇଛି । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ନିର୍ଜ୍ଜଳା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ କରିଛି । ମାତ୍ର ଜଗୁନି ଚରିତ୍ରର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏଠି ହେତୁବାଦୀ, ଆଜିର ହେତୁବାଦୀ ବିଶ୍ୱରେ କୁସଂସ୍କାରକୁ ବିଲୋପ କରି ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକରେ ଆଲୋକିତ ଜଗତ । ସ୍ୱାମୀ ମଲା ପରେ ବିଧବାର କି କି ଦଶା ହୁଏ, ତାହା ଏଠି ନାଟ୍ୟକାର ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ପରଦା ପ୍ରଥା, ସତୀପ୍ରଥା ଆଦି କୁପ୍ରଥାର ବିଲୋପ ହୋଇଛି । ନାରୀକୁ ମଣିଷ ତଥା ପୁରୁଷ ସମକକ୍ଷ ବିଚାର ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ନାରୀ ବାର ଓଷାବ୍ରତ କରେ ପୁରୁଷର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ପୁରୁଷ କେତେ ଓଷାବ୍ରତ କରେ ତା ପାଇଁ । କୁସଂସ୍କାର ଅନେକ ନାରୀକୁ ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାକୁ ଟାଣିନେଇ ସାରିଲାଣି । ସରଦେଇ ସେହି ପଥର ଯାତ୍ରୀ ହୋଇଛି । ଯାହା ଜଗୁନିକୁ ବିଲକୁଲ ପସନ୍ଦ ଆସିନାହିଁ । ଓଷାବ୍ରତକୁ ବିରୋଧ କରି ନାଟ୍ୟକାର ଜଗୁନି ମୁଖରେ କହିଛନ୍ତି – "ଧର୍ମ, ଅଧର୍ମ ଗୋଟେ ପଟେ, ଦେହ ପା ଗୋଟେ ପଟେ, ଏ ବାର ଉପାସ ବାର ବ୍ରତ..... କଣ ହେଲାଣି ସେ ଦେହ ଦେଖୁଛୁ ନା ନାହିଁ ।"[xiii](୧୩)

ଅଭାଗିନୀ ଭକ୍ତ ସର : ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ର ପ୍ରାଣ । ଜଗନ୍ନାଥ ନାମଟି ର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ, ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ମହନୀୟତା ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ । ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଲାଗି ଏକା ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂତ ସ୍ଥାନ ରହିଛି ଆଉ ରହିଥିବ । ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପିତ କରି ଦୁଃଖ ରେ ସୁଖରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତି । ଜଗତର ନାଥ (ଜଗନ୍ନାଥ), ଦରିଦ୍ରର ବନ୍ଧୁ (ଦୀନବନ୍ଧୁ) ନାମ ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆମାନେ ସ୍ନେହରେ ଜଗା ପୁଣି ଅଭିମାନ ରେ ହଟିଆ ଠାକୁର ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ତାର ସେଇ ଚକାଆଖି କୁ ଦେଖିଦେଲେ ଆଖି ଲାଖି ରହିଯାଏ । କୋଟି କୈବଲ୍ୟନାଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସରଦେଇ ମଧ୍ୟ ଥରେ ଦେଖିବ ବୋଲି ଆଶା ବାନ୍ଧି ବସିଥିଲା । ସ୍ୱାମୀ ସାଙ୍ଗରେ ସଧବା ବେଶ ରେ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ କୁ ଦେଖିବ ବୋଲି କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ସତେ ସେ ଦେଖି ନଥିଲା? ମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀର ଦାରୁଣ ମୃତ୍ୟୁ ତାର ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଛାରଖାର କରିଦେଇଛି । କେବେ ଜଗାର ଦର୍ଶନ ପାଇପାରିବନି ବୋଲି କହି କାନ୍ଦିବାବେଳେ ଜଗୁନି ତାକୁ ପ୍ରବୋଧନା ଦେଇ କହିଛି – "ସେମିତି କହନା ଦେଇ, କେହି ନଥିଲେ ମୁଁ ଅଛି ତୋ ଜଗୁନି ଅଛି । ମୁଁ ତତେ ମୋ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ନେଇ

CC BY NC

ରତ୍ନବେଦୀ ଉପରେ ଜଗା-ବଳିଆଙ୍କୁ ଦରଶନ କରେଇ ଆଣିବି କାନ୍ଦେନା ଦେଇ, ତୁ କାନ୍ଦିଲେ ମୁଁ କାନ୍ଦି ପକେଇବି"[xiv] (୧୪) ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଅହରହ ବ୍ୟାକୁଳିତ ପରାଣ ଯେବେ ଅକସ୍ମାତ ଦର୍ଶନ ପାଏ, ତା ମନ ଆନନ୍ଦରେ ବିମୋହିତ ହୋଇପଡେ । ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ପାଇଲାପରି ଲାଗେ, ଯାହା ସରଦେଈ ଚରିତ୍ରରେ ନାଟ୍ୟକାର ଚମତ୍କୃତ ଭାବେ ଫୁଟାଇପାରିଛନ୍ତି – "କଣ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ? ଯାହାକୁ ଦେଖିବାଲାଗି ମୁଁ ସାରାଜୀବନ ଲୁହ ନିଗାଡ଼ି ଚାଲିଛି, ସେଇ ଜଗନ୍ନାଥ ମୋ ଆଗରେ ! କହ ଜଗୁନି, ମୋ ଆଗରେ ମୋ ଠାକୁର ଅଛନ୍ତି ତ ?"[xv] (୧୫) ପୁନଶ୍ଚ ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ଅଭିଯୋଗ ନ ରଖି, ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେଇଛି ସରଦେଈ । ଯାହା ନାଟକରେ ଭକ୍ତିରସ ସହ କରୁଣରସର ଘଟିଛି ଅପୂର୍ବ ସମନ୍ୱୟ- "ଦୁଃଖ ନାହିଁ ଛାମୁ । ସ୍ୱାମୀ ମୋର ଜଗା ପାଇଁ ଲଢ଼ିବାକୁ ଯାଇ ହସି ହସି ମରଣକୁ କୋଳେଇ ନେଲା । ମୁଁ ବି ଆଜି ସେଇ ଜଗା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ... ଛାମୁ, ଦେଖ ଛାମୁ, ମୋ କାଳିଆ ଠାକୁର ମତେ ଦେଖି କେମିତି ମୁରୁକି ହସୁଛି । ଆରେ ଇଏ ତ ମୋ କଳାକାହ୍ନୁ । ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଦ ବଢ଼େଇ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛି । ଦେଖୁଛୁ ଜଗୁନି... ମତେ କେମିତି ସେ ହାତ ଠାରି ଡାକୁଛି ! (ମୃତ୍ୟୁ)"[xvi](୧୬)

ନାଟକର ମୁଖ୍ୟ କାରୁଣ୍ୟରସ ସର : ଜନ୍ମ ଯେପରି ସତ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ସେପରି ସତ୍ୟ । ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନର ଅକାଳବିୟୋଗରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଶୋକବାତାବରଣ, କରୁଣ ରସର ଉଦ୍ରେକ ନାଟ୍ୟକାର ସରଦେଈର ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ ସମୟରେ ବେଶ ନିଖୁଣ ଭାବେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି । ଜଗୁନି ମୁଣ୍ଡ ପିଟିପିଟି କାନ୍ଦୁଛି ଓ କହୁଛି – "ମହାରାଜ ….. ଦେଈ କୁ କଥାଦେଇଥିଲି । ମୋ ନିଜ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ଠାକୁର ଦର୍ଶନ କରାଇବି । ହେଲେ ମୋତେ କଣ ଜଣାଥିଲା -ଏ ଛଳିଆ ଠାକୁର, ନିଜେ ଆସି ମୋ ଦେଈକୁ ତା ପାଖକୁ ନେଇଯିବ ବୋଲି । ମା ଛେଉଣ୍ଡ ହେଇଗଲି ମହାରାଜ ।"[xvii](୧୭)

ହତଭାଗିନୀ ସର : ସମଗ୍ର ନାଟକଟିରେ ପାର୍ଶ୍ୱ ଚରିତ୍ର ଭାବେ ଚିତ୍ରିତ ସରଦେଈ ଜୀବନରେ ଆସିଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି(ସ୍ୱାମୀ, ରାଜା, ଜଗୁନି)ଦ୍ୱାରା ସେ ହେଇଛି ଅବହେଳିତ । ଆତ୍ମସ୍ୱାର୍ଥ ସରିଗଲା ପରେ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି । ନାୟକ ହୋଇ ଆସିଥିବା ସ୍ୱାମୀ ବାସର ରାତିରେ ପ୍ରେମ ପ୍ରଦାନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଦେଇଗଲା ଆଖିରେ ଆଖିଏ ଲୁହ, ଛାତିରେ ଅସରନ୍ତି କୋହ ଓ ଅସରନ୍ତି ଅପେକ୍ଷା, ଯେଉଁ ଅପେକ୍ଷା ର ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଉଦୁଉଦିଆ ଖରାବେଳେ ତୃଷା ମେଣ୍ଟେଇଥିବା ଓ ମୋଗଲ ସେନାପତି ଠାରୁ ଜୀବନ ବଞ୍ଚେଇଥିବା ସରଦେଈକୁ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମନେରଖିନାହାନ୍ତି । ଦରିଦ୍ର, ଅଭାଗିନୀ ବିଧବା ପାଇକବଧୂକୁ କୌଣସି ସହାୟତାର ହାତ ବଢ଼ାଇ ନାହାନ୍ତି । ଶତ୍ରୁର ଅଜାଣତରେ ସରଦେଈ ଚିଟାଉ ଚୋରାଇ ଜଗୁନି ହାତରେ ରାଜାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠେଇଛି । ଯାହାଫଳରେ ରାଜା ବିଶାଳ କ୍ଷୟକ୍ଷତିରୁ ରକ୍ଷାପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜା ପ୍ରତି-ଉପକାର କିଛି ପ୍ରଦାନ କରି ନଥିଲେ । ଅରକ୍ଷିତ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରୁ କୋଳକୁ ଆଣି ସ୍ନେହମମତା ଦେଇ ଭରଣପୋଷଣ କରିଥିବା ସରଦେଈର ଭୂମିକା ଜଗୁନି ଜୀବନରେ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ । ମାତ୍ର ଜଗନ୍ନାଥ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତି ହେବାପରେ ଜଗୁନି ସରଦେଈକୁ ଅବହେଳା କରିଛି ଚଟିଘରେ ଏକୁଟିଆ ବିଧବାଯୁବତୀଟି କେମିତି ରହୁଛି? କଣ ଖାଉଛି? କିପରି ଚଳୁଛି? ସେସବୁ ବୁଝିବାକୁ ତା ପାଖରେ ସମୟ ନାହିଁ ।

ସାର୍ବଜନୀନ ଚରିତ୍ର ସର : ନାଟକଟି ରେ ସରଦେଈ ଚରିତ୍ରରେ ପାଠକେ ସ୍ନେହମମତା (ଜଗୁନି ପ୍ରତି), ପ୍ରେମ (ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତି), ଦେଶପ୍ରୀତି (ସ୍ୱାମୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ କୁ ପଠାଇବା, ପାଇକ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଚଟିଘର ନିର୍ମାଣ ଓ ସେବା), ଭକ୍ତିଭାବ (ଜଗନ୍ନାଥ), ଉଦାରତା ଓ ସମ୍ମାନ (ରାଜା ଓ ଦେଶଜନଙ୍କ ପ୍ରତି), ପତିବ୍ରତା (ଓଷା ବ୍ରତ), କରୁଣ ଓ ଶୋକ (ଜଗୁନି ଓ ସ୍ୱାମୀ) ଦେଖିବାକୁ ପାଆନ୍ତି ।

ନିଷ୍କର୍ଷ : ସରଦେଈ ଚରିତ୍ରଟିର ଅପ୍ରାପ୍ତିରେ ହିଁ ଜୀବନ ଚାଲିଯାଇଛି, ପ୍ରତିବଦଳରେ ସେ ପାଇଛି କେବଳ ନିନ୍ଦା, ଅପବାଦ, ଲାଞ୍ଛନା ! ନା ସେ ପାଇପାରିଛି ସ୍ୱାମୀ ସୁଖ ? ନା ସ୍ନେହ ପ୍ରେମ ? ନା ସେ ପାଇଛି ସହାନୁଭୂତି? ନା କୁଳବଧୂର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ? ନା ସୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ମନଭରି ଦେଖିପାରିଛି ମହାପ୍ରଭୁ ଙ୍କୁ ? ନା ସେ ବାଢିପାରିଛି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଖରେ ଅଭିଯୋଗ ? ଖାଲି ଆଶା ଆଶାରେ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଛି । ଏଣୁ 'ଅପ୍ରାପ୍ତିରେ ସରଦେଈ ଓ ନାଟକ ଆହେ ନୀଳଶଇଳ' ଯଥାର୍ଥତା ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଛି ।

ସଙ୍କେତ ସୂଚୀ:

୧. ପରିଡ଼ା, ପ୍ରକାଶ କୁମାର, ଏବଂ ସାହୁ, ଗିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର । *ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷଣ, ପୃ. ୨୬୦ ।*

୨. ଦାସ, ହେମନ୍ତ କୁମାର । *ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟସାହିତ୍ୟର ବିକାଶଧାରା, ପୃ. ୧୧ ।*

୩. ମହାନ୍ତି, ସୁରେନ୍ଦ୍ର । *ନୀଳାଦ୍ରି ବିଜୟ ଭୂମିକା ।*

୪. ମହାନ୍ତି, ବାସନ୍ତି । *ନୀଳଶୈଳର ପଦାଚାରୀ, ପୃ. ୧୧୮ ।*

୫. ତ୍ରିପାଠୀ, ଶଙ୍କର । *ହୋତା ପ୍ରତିମା, ଆହେ ନୀଳଶଇଳ, ପୃ. ୧୭ ।*

୬. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୧୮ ।

୭. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୧୯ ।

୮. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୪୦ ।

୯. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୩୮ ।

୧୦. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୫୯ ।

୧୧. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୬୫ ।

୧୨. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୫୮ ।

୧୩. ତତ୍ରୈବ ।

CC BY NC

୧୪. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୩୯।

୧୫. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୬୪।

୧୬. ତତ୍ରୈବ, ପୃ. ୬୫।

୧୭. ତତ୍ରୈବ।

ସହାୟକ ଉତ୍ସ:

୧. ତ୍ରିପାଠୀ, ଶଙ୍କର। *ହୋତା ପ୍ରତିମା: ଆହେ ନୀଳଶଇଳ. ଆମ ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୨୨।*

୨. ଦାସ, ହେମନ୍ତ କୁମାର। *ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟସାହିତ୍ୟର ବିକାଶଧାରା. ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା (ପୁସ୍ତକ ଭବନ), ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୨୪।*

୩. ଦାସ, ହେମନ୍ତ କୁମାର। *ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ ପର୍ବ. ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, କଟକ, ୨୦୨୨।*

୪. ପରିଡ଼ା, ପ୍ରକାଶ କୁମାର, ଏବଂ ସାହୁ, ଗିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର। *ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷଣ. ଫ୍ରେଣ୍ଡସ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ, ୨୦୨୪।*

୫. ମହାନ୍ତି, ବାସନ୍ତି। *ନୀଳଶୈଳର ପଦାଚାରୀ. ପି. ସି. ଆ. ଇ. ପବ୍ଲିକେଶନ, ଖାରବେଳନଗର, ସଚିବାଳୟମାର୍ଗ, ୟୁନିଟ ୩, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୧୫।*

୬. ମହାନ୍ତି, ସୁରେନ୍ଦ୍ର। *ନୀଳଶୈଳ. କଟକ ଷ୍ଟୁଡ଼େଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର, କଟକ, ୨୦୨୦। ତ୍ରୟୋଦଶ ସଂସ୍କରଣ।*

୭. ମହାନ୍ତି, ସୁରେନ୍ଦ୍ର। *ନୀଳାଦ୍ରି ବିଜୟ. କଟକ ଷ୍ଟୁଡ଼େଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର, କଟକ, ୨୦୨୫। ଦଶମ ସଂସ୍କରଣ।*

BINDU BIMARSHA...

FIELD	DETAILS	PLAGIARISM QR
FUNDING STATEMENT	This research received no external funding	
CONFLICT OF INTEREST	No	
PLAGIARISM TEST	Yes (Drillbit)	
SIMILARITY INDEX	0 %	
ETHICAL APPROVAL	Not applicable	
CITE:	Patra, Prajna Paramita. “Apraptire Saradei O Nataka ‘Ahe Nilashaila’: Eka Alochana.” *Bindu Bimarsha*, vol. 2, no. 2, Apr. 2026, pp. 13–17. Crossref, https://doi.org/10.64647/bb.vol.2.issue.2.2026.2.	

cc BY NC